

Projektbeskrivelse: "Søborg Sø – livet mellem skov, sø og hav" – Undervisningsforløb for 4.-6. klasse



Den store jordkørsel på Søborg Sø, ca. 1891-94

I efteråret 2024 skriver vi historie i Gribskov Kommune, når Søborg Sø bliver genoprettet efter at have været tørlagt siden 1790'erne. Derfor har Gribskolen i samarbejde med Gribskov Arkiv og Museum Nordsjælland udvalgt Søborg Sø og livet omkring søen som tema for et nyt og tværgående undervisningsforløb for skolens 4.-6. klasser i fagene Natur/Teknologi og Historie.

Genopretning af Søborg sø giver en unik mulighed for, at eleverne på Gribskolen kommer helt tæt på genopretningsprojekter i deres eget lokalmiljø. I undervisningen skal de lære om samspillet mellem menneske og natur, og den ansvarlighed vi mennesker har for miljøet. Det giver både eleverne et styrket engagement og forståelse for handling i en bæredygtig udvikling. Faget natur/teknologi tager udgangspunkt i elevernes nærmiljø, som skal hjælpe eleverne med senere at kunne perspektivere til globale problemstillinger. Her vil Søborg være en fantastisk ressource og mulighed for at arbejde med i skoleregi.

Derudover er lokalhistorie et centralt tema og krav i folkeskolens historieundervisning – særligt på grundskolens mellemtrin. En lokalhistorisk viden er også vigtig for elevernes historiebevidsthed. De skal nemlig ikke kun vide noget *om* historie, det skal også vide, at de *er* historie. Det er på denne baggrund, at Gribskov Arkiv og Museum Nordsjælland gerne vil bidrage til en forbedret undervisning for 4.-6. klasse med undervisningsforløbet: "Søborg Sø – livet mellem sø, skov og hav".

Et tværfagligt samarbejde

Undervisningsforløbet skal være færdigt til test efteråret 2023 og udbydes i skoleåret 2024/25 som et fast forløb, som alle skolens 4., 5. og 6. klasser skal igennem.

Når undervisningsforløbet er færdigudviklet, vil det blive udbudt til resten af Gribskov Kommunes skoler – og undervisningsmaterialet med dertilhørende lærervejledninger, lektionsplaner og opgaver vil herefter være tilgængeligt i en digital udgave for alle landets skoler.

Gribskov Arkiv og Museum Nordsjælland bidrager med det historiske materiale og viden om lokalområdet, mens Gribskolens faglærere i historie, natur/teknologi og madkundskab bidrager med selve indholdet af lektionerne, elevopgaver og sørger for, at undervisningen lever op til Folkeskolens Faglige Mål.

Derudover er arkivets fotoklub "Tidsbilledet" med frivillige fotografer i gang med at fotodokumentere området omkring Søborg Sø – før og efter genopretningen af søen. Dette billedmateriale vil også blive brugt i undervisningsforløbet.

Det unikke kildemateriale

Gribskov Arkiv og Museum Nordsjælland har lokalhistoriske samlinger med genstande, fotos, dagbøger og erindringer, der i særlig grad belyser livet omkring Søborg Sø. Dermed tilbyder arkivet og museet et unikt perspektiv på historien om Søborg Sø i elevernes lokalområde, der ikke findes tilgængeligt i noget andet undervisningsmateriale. De levende kilder, der omhandler lokale forhold og almindelige mennesker, virker ofte mere konkrete og relevante for elever og lærere end 'den store historie' om konger og krige. Det mener vi er et godt udgangspunkt for at perspektivere mellem den lokale historie og den store historie.

Et besøg på Gribskov Arkiv, Museum Nordsjælland og Søborg Sø udgør i det hele taget et virkningsfuldt 'læringsrum', hvor elever og lærere oplever, sanser og begriber historien og naturen på nye, anderledes vinkler. De nye erkendelser bringes med hjem på skolen og danner her fælles grundlag og referenceramme for en bedre historie- og kildeforståelse i den daglige historie- og natur/teknologiundervisning.

Historien om Søborg Sø i korte træk

Søborg Sø blev dannet under den sidste istid for ca. 15.-20.000 år siden, da isen smeltede og det landskab, vi kender i dag, blev skabt. Igennem flere tusinde år skiftedes Søborg Sø fra at være en bred fjord med udløb til Kattegat ved Gilleleje til at være en sø. Sidenhen lavede man en landhævning, og der blev skabt en sø som lå 5-6 meter over havets overflade.

Søborg Slot blev opført i 1100-tallet som et kongeslot på en holm i søen og mange historier er tilknyttet slottet inden, det blev ødelagt under Grevens Fejde i 1534/35.

Søborg Sø har været Nordsjællands 4. største sø indtil den blev afvandet til landbrugsformål. Søen blev delvis tørlagt i 1790'erne ved et forholdsvist enkelt kanalsystem, og i 1870'erne blev søen fuldstændig tørlagt ved et omfattende kanalsystem. Tidligere var det muligt at dyrke korn, tobak og tulipaner på en større del af de afvandede arealer, men det er ikke længere muligt. Søen bliver genoprettet igen i 2024.

Undervisningsrammer

Undervisningsforløbet skal være et sammenhængende forløb, der skal foregå over tre år med ca. 12 lektioner pr. årgang.

Årgang	Indhold	Temaer	Kompetencemål
4. klasse 12 lektioner	Livet omkring Søborg Sø fra ca. 1700-1950	Hvad er Søborg Sø? Hvilke mennesker levede rundt om søen? Hvad skete der med området efter tørlægningen? Hvad dyrkede man på søen?	-Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til deres eget liv. -Eleven kender til samspillet mellem menneske og natur i deres eget lokalsamfund.
5. klasse 12 lektioner	2. afvanding og genopretningen af Søborg Sø, ca. 1870-2023	Hvordan foregik tørlægningen af Søborg Sø i slutningen af 1800-tallet? Og hvad sker der med søen, når den bliver genoprettet igen?	-Eleven har viden om personer og hændelser, der tillægges betydning i historien -Eleven kan beskrive en proces fra ressource til færdigt produkt og fra produkt til ressource
6. klasse 12 lektioner	Livet langs kanalen – fra Søborg til Gilleleje, fra ca. 1800-1900	Hvad betød tilknytningen til havet for folkene i Søborg? Hvordan fangede de fisk? Og hvorfor var særligt silden vigtig?	-Eleven kan bruge historiske spor i lokalområdet til at fortælle om fortiden. -Eleven kan forklare, hvorledes de og andre er historieskabte og skaber historie. -Eleven kan perspektivere natur/teknologi til omverdenen og aktuelle hændelser

Udkast til lektionsplan for 4. klasse: Fokus på livet omkring Søborg Sø

Lektion	Sted	Årstal	Indhold
1-2	Gribskolen		Indledning til livet omkring Søborg Sø Eleverne bliver præsenteret for de store historiske linjer om Søborg Sø – fra Søborg sø blev dannet i istiden til genopretningen af Søborg Sø i 2020'erne. I klassen skal eleverne først se en introduktionsfilm (ca. 6-9 min) om søens historie. Ud fra filmen skal I tale om, hvordan hverdagen var for bønderne, der boede rundt om søen? Hvad blev søen brugt til dengang søen, var fyldt med vand? Og hvad var det, der skete i 1700-tallet siden man besluttede at tømme søen for vand? Kilder: Introfilm (ca. 6-9 min) Spørgsmål til film
3-4	Gribskov Arkiv	Ca. 1700-1870	Folk rundt om søen I arkivets samlinger kan man finde lokalhistorier fra flere hundrede år, herunder historier om de mennesker, der boede rundt om Søborg Sø. Først får eleverne et billedforedrag på 10-15 minutter, hvor arkivet giver et overblik over, hvilke forskellige mennesker, der havde gavn af Søborg Sø. Derefter bliver eleverne inddelt i grupper og iklædt hvide handsker. Hver gruppe får en arkivæske med arkivalier og billeder fra en familie, der har haft gavn af Søborg Sø. Familierne kommer fra forskellige vilkår – lige fra Greven til kanalarbejderen, der levede fra dag til dag. Det bliver nu deres opgave at kigge materialet igennem og finde ud af, hvilke vilkår familierne tilhører.

			Opsamling til slut. Kilder: Powerpoint med billedforedrag + manuskript De fem familier i tekst og billeder Opgaveark
5-8	Udflugt til Søborg Sø - besøg på Ørbakkegård. Kontaktperson: Hanne Gundorf	Ca. 1870-1980	Landbrug, flora og fauna på Søborg Sø – hvem gavnede det? Søborg Sø blev tømt for vand ad flere omgange. Første gang var i 1790'erne, hvor man fik tømt det meste af søen for vand. Den nye jord solgte man som god landbrugsjord. I midten af 1800-tallet fik man problemer med vand på søen og våde marker. Derfor gik man i gang med endnu et forsøg på at tørlægge søen fra 1872-1896. Efter at Søborg Sø var blevet tørlagt, blomstrede landbruget på Søen. Ca. 200 jordlodder blev solgt til folk i lokalområdet. Da Søborg sø blev tørlagt, klarede man alt arbejdet på marken med håndkraft. Eller måske fik man hjælp fra et par okser eller heste. Det var hårdt arbejde, og det sled både på bonden og dyrene. Det hårde arbejde bestod i at så og høste forskellige afgrøder. Afgrøder er de planter, som man dyrker på marken. Det kan være korn, majs, roer, kartofler og meget andet. På Søborg Sø har man blandt andet dyrket pil, høslet (hø til dyr), tulipaner og tobak. Eleverne skal på udflugt ud til Søborg Sø og undersøge, hvorfor nogle afgrøder voksede godt på Søborg Sø, mens korn ikke kunne gro på søen. Og hvad skal der til, for at en plante kan vokse? Derudover skal eleverne tale om, hvad er der sket med jorden på Søborg Sø, siden man ikke længere dyrker jorden? Og hvad mon der sker med området, når Søborg Sø igen bliver til en sø? Til slut skal eleverne kærne mælk til smør for at mærke på egen krop, hvor hårdt det var at dyrke landbruget for at få mad på bordet. Kilder: Opgaver Youtube-film: Sådan kærner du smør
9-12	Makerspace på BLIK		Afslutning Som afslutning på forløbet skal eleverne spille Søborg Sø-Tidslinjen og derfra finde inspiration til selv at lave en tidslinje med billeder og tekst over historien om Søborg Sø. Hvilken historie har gjort størst indtryk? Og hvilke forskelle og ligheder er der mellem livet omkring år 1900 og i dag? Kilder: Billeder fra Gribskov Arkiv A3-karton / skumpap / sakse / limstifter
	Forældrebesøg		Som afslutning på forløbet kan man lave et forældrebesøg på skolen, hvor eleverne viser deres tidslinje frem og evt. spiller Søborg Sø-tidslinjen med forældrene.

Udkast til lektionsplan for 6. klasse: Fokus på 2. afvanding og arbejdet med at tømme søen for vand

Lektion	Sted	Årstal	Indhold
1-2	Gribskolen	Ca. 1850-1900	Opsamling på forløb for 4. klasse Hvordan tømte man Søborg Sø for vand? Introduktion til selve arbejdsprocesserne.
3-4	Gribskolen	Ca. 1870-1890	Hvem stod for arbejdet? Fokus på de vigtigste personer, nemlig Grev Frijs og F.B. Feilberg, der stod i spidsen for 2. afvanding.
5-6	Gribskov Arkiv	Ca. 1870-1890	Hvordan var arbejdsforholdene? Vi dykker ned i billedsamlingen og læser nogle af de erindringer, som arkivet har liggende om arbejdsforholdene for kanalarbejderne.
7-12	Udflugt til Søborg Sø/slotsruinen		Hvordan kultiverede man søbunden på Søborg Sø? Og hvordan har jorden forandret sig fra tidligere? Eleverne skal på udflugt til Søborg Sø og grave lidt i jorden for at finde ud af, hvordan man har forsøgt at kultivere søbunden, så jorden blev til god landbrugsjord.
13-14	Gribskolen		Afslutning Læringsspil: "Ud af sumpen", der er et dilemmaspil om de valg, som blandt andet Feilberg stod over for, da han skulle tømme Søborg Sø for vand.

Udkast til lektionsplan for 6. klasse: Fokus på havet og relationen mellem Søborg og Gilleleje

Lektion	Sted	Årstal	Indhold
1-2	Søborg Sø	?	Gåtur til Søborg Opsamling på forløb fra 5. klasse og introduktion til handelsvejen fra Gilleleje via Søborg.
3-4	Gribskov Arkiv	Ca. 1870-1910	Søborgs relation til Gilleleje og havet Hvilket forhold var der mellem Søborg og Gilleleje? Hvad var forskellen på at være arbejder i Søborg og fisker i Gilleleje?
5-6	Skibshallerne i Gilleleje	?	Fiskeriet i Gilleleje Hvordan var livet som fisker i gamle dage? Hvordan fangede man sild?
7-8	Gribskolen		Handelsvejen gennem Søborg Hvorfor gik handelsvejen med fisk gennem Søborg? Hvorfor skulle man betale skat til præsten i Søborg? Og hvor mange fisk skulle man sælge, for at det er en god fangst?
9-10	Gribskolen – hjemkundskab?	1850-1900	Selvforsyning - fiskeretter Hvorfor spiste man fisk flere gange om dagen? Hvilke retter spiste man? Og hvordan konserverede man maden, når køleskabet ikke var opfundet?
11-12	Gribskov Arkiv		Afslutning Læringsspil: "Tidsrejsen til det gamle Gribskov"
	Forældrebesøg		Eleverne inviterer på 'mad med sild' til en spilaften med forældrene, hvor de kan spille "Tidsrejse-spillet".

Læringsspil som afslutning på tre undervisningsforløb

Vi har fokus på, at undervisningsforløbet skal indeholde variation, og derfor har vi valgt at udvikle tre skræddersyede læringsspil, der skal afslutte de tre forløb for henholdsvis 4., 5. og 6. klasse.

Spillene skal teste eleverne i den viden, de får opbygget gennem deres undervisning om Søborg Sø. Og derudover er det en god måde at få Gribskov Arkivs billedsamlinger og Museum Nordsjællands genstande og viden i spil på.

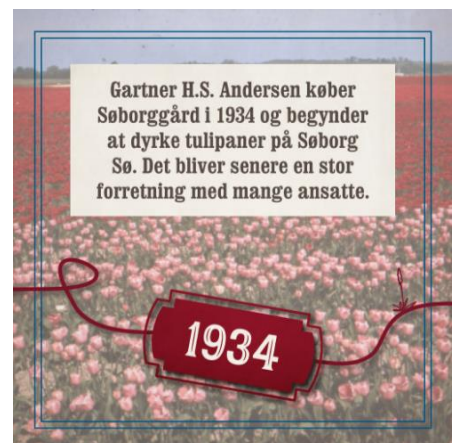
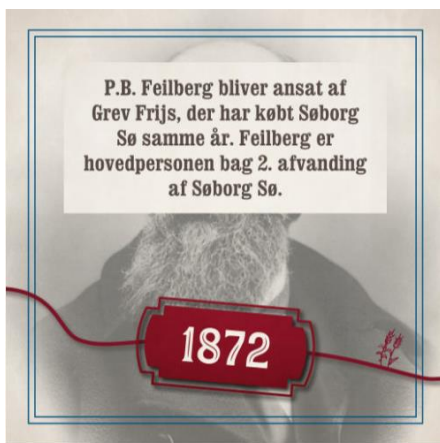
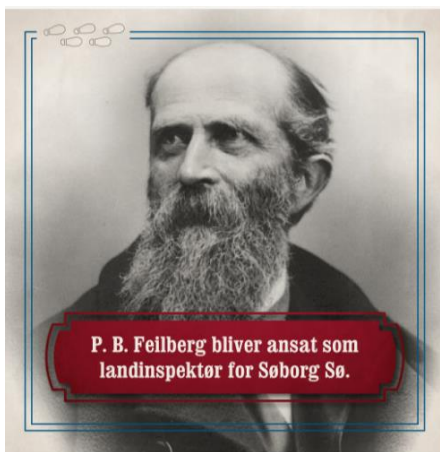
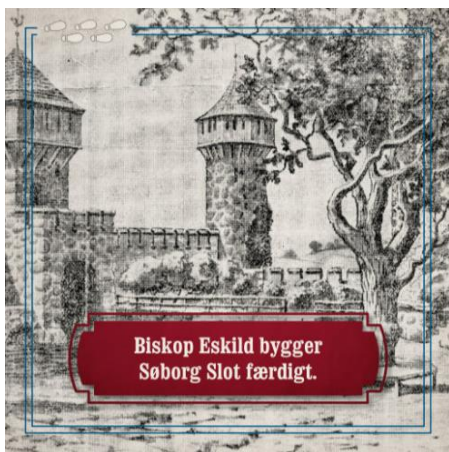
1.TIDSLINJE-SPIL (Søborg Sø's Historie) – til 4. klasse

I kortspillet Tidslinjen skiftes man til at lægge kort op på en tidslinje - hvert kort har en historisk begivenhed fra Søborg Sø og omegnen. Når kortet er placeret, vender man det om, og ser, om det ligger kronologisk korrekt.

Spillet kommer til at bestå af 40 kort, der til sidst danner en tidslinje over Søborg Sø's historie – fra istiden og frem til genopretningen af søen i 2023.

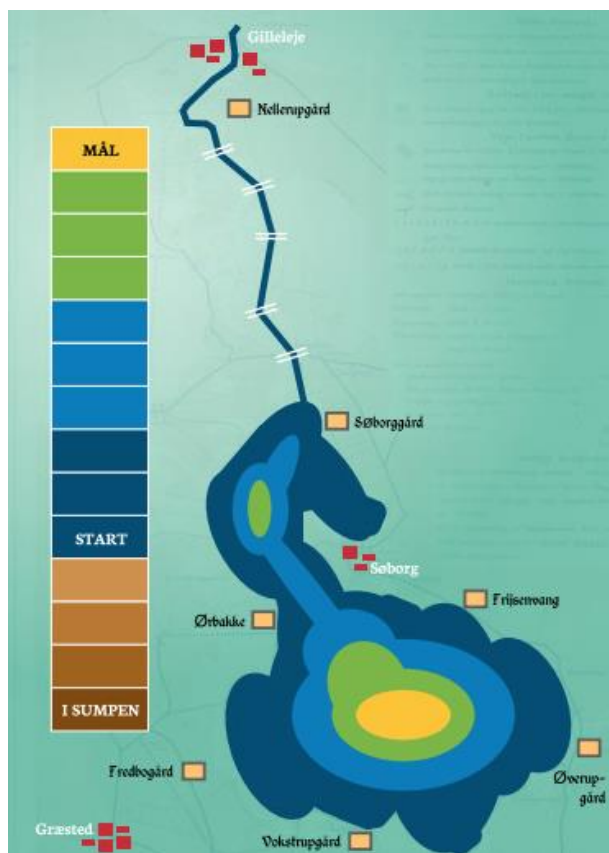
Billederne til spillet kommer alle fra Gribskov Arkivs billedsamling.

Tre af de 40 kort, der til sidst vil danne en tidslinje over Søborg Sø's historie:



2. UD AF SUMPEN – samarbejdsspil til 5. klasse

Som afslutning på hele undervisningsforløbet skal vi spille brætspillet UD AF SUMPEN, hvor eleverne skal samarbejde om at løse nogle af de dilemmaer, som Inspektør P.B. Feilberg og arbejderne havde i forbindelse med afvandingen af søen i slutningen af 1800-tallet.



Spillepladen består af Søborg Sø, kanalen og de store gårde samt de tre byer: Græsted, Søborg og Gilleleje.

De 4 spillere trækker en historisk karakter, som har hver deres karakteristisk. Det gælder om i fællesskab at træffe de "rigtige" valg for at nå i mål. Træffer man de forkerte valg, så ender man i sumpen og har tabt spillet.

DU ER:
Inspektør
Peter Berend
Feilberg



Job:
Du har hovedansvaret for, at Søborg Sø bliver afvandet. Og du har ansvaret for, at søbunden bliver til god landbrugsjord, hvor der kan vokse korn og græs.

Personlig:
Du sætter stor pris på arbejdsomhed og villighed til at arbejde. Dovenskab kan du ikke lide. Du er meget hensynsfuld og hjælper med penge eller gaver, hvis dine gode arbejder er i nød.

Sagt om dig:
"I særlig Grad drog han Omsorg for sine Arbejdere, hvis Ve og Vel laa ham stærkt paa sinde".

DU ER:
Sjakkemester
Mårtensen



Job:
Du er P.B. Feilbergs højre hånd. Du har det praktiske ansvar for afvandingen af Søborg Sø. Du er leder for ca. 100 mænd.

Personlig:
Du er fra Sverige. Du er utrolig arbejdsom og hurtig - nogle gange for hurtig. Dine arbejderne kan ikke altid følge med dig. Men du går op i at være en god kammerat for dine arbejderne. Og du har også et godt forhold til den øverste ledelse.

Sagt om dig:
"Mårtensen har den ubetalelige Gave, at kunne benytte ligesaa godt 20 som 200 Mands arbejdskraft".

Efter tur trækker spillerne et dilemma og får udleveret "en handling", der passer til den karakter, man har trukket. Spillerne skal herefter diskutere, hvad der vil være det rigtige valg. Når spillerne er blevet enige, vender de dilemma-kortet. Og på bagsiden kan de læse, hvad konsekvensen er af deres valg – enten rykker de frem på brættet eller tilbage.

DILEMMA
Mangel på arbejdskraft

1

I november 1872 er alt på plads. Nu skal i gang med det store arbejde med at grave en større kanal til Gilleleje. Og tømme søen for vand. Det kræver mange arbejdshænder.

Hvordan får i hurtigst muligt skaffet arbejdskraft?

Inspektør
P.B. Feilberg

1

Sjakkemester
Mårtensen

1

Formand
N. Johansen

1

Tipvognskusk
Chr. Jensen

1

Det nemmeste er at lave en annonce og sætte i Frederiksborg Amts Avis.

I Sverige har vi gode arbejdere, så jeg kan kontakte mit hjemland og bede om arbejdskraft.

Vi vil gerne have lokale folk, så det bedste ville være at sætte annoncer op hos Købmanden, slagteren og mejeriet i Søborg og Gilleleje.

Hvis budskabet skal ud til mange, så kontakter vi postbuddet. Og så kan posten sige det videre til alle, når han bringer posten ud.

Annoncen giver et godt resultat, og i får ansat de første 50 kanalarbejdere. Ryk et felt frem og træk samtidig et **guldkort**, som i lever højt.

Det går glimrende og mange svenske kollegaer kommer til Søborg. Ryk et felt frem.

Der er ikke mange ledige arbejdere, der har set annoncen. I får kun ansat 20 arbejdere, der ikke er nok til det store arbejde. I må finde en anden løsning i fællesskab.

Det var en god ide at sende budskabet med postbuddet. Det virker og i får ansat de første 40 mænd. Ryk et felt frem.

Udkast til dilemmakort og handlingskort

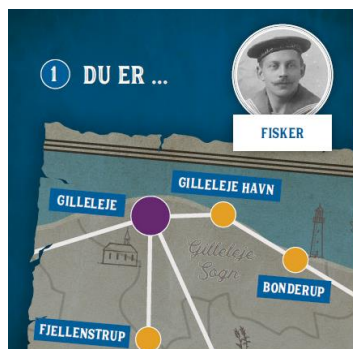
3.GRIBSKOV-SPILLET – til 6. klasse

Spillet er et skræddersyet brætspil, der består af en spilleplade (Gribskov Kommune), 6 karakterkort og ca. 40 herredskort. Hver spiller trækker en karakter med 6 missioner med opgaver. Det gælder om først at nå sine missioner. For hver tur slår man med en terning og trækker et "herred-kort", der alle har lidt historieviden og giver spillerne hjælp eller forhindringer på deres vej. Den spiller, der først har nået sine missioner, vinder spillet.



Udkast til Spilleplade – med de små og store byer i Gribskov, der via streger er forbundet.

Spillerne kommer hele vejen rundt i Kommunen for at løse deres missioner.



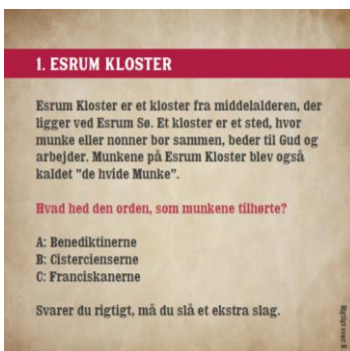
Udkast til karakterkort

For at løse missionen, skal man gå i én historisk persons fodspor – her er det en Fisker.

Man kan også være Husmoder, Folkemindesamler, Historiker, Arbejdsdreng eller Jordemoder.



Udkast til Herredkort, som man trækker hver gang, man lander på et lille felt.



Udkast til Seværdighedskort, som man trækker hver gang, man lander på en seværdighed.

Kortet indeholder et quiz-spørgsmål om det sted. Gætter man rigtigt, får man en fordel ud af det.